

Бібліотека і бібліотекознавець (Пам'яті Михайла Семеновича Слободяника)

*Людину варто оцінювати не лише
за її справами, але й за її прагненнями.*

Демокріт

Час швидкоплинний... Ще не встигли стати далекими спогадами урочистості, щирі побажання колег, друзів щодо реалізації наукових задумів, нових творчих зв'язів з нагоди 65-річного ювілею вченого, ще не всі його новаторські ідеї, сміливі науково-освітні проекти встигли зреалізуватися на папері, як бібліотечно-освітнє співтовариство приголомшила сумна звістка: відомий діяч освіти і науки доктор історичних наук, професор Михайло Семенович Слободяник на 66 році полишив земне життя...

Діяльність Михайла Семеновича Слободяника тісно пов'язана з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського (НБУВ), до якої 1986 р. у званні кандидата педагогічних наук він прийшов працювати завідувачем відділу бібліотекознавства, вже маючи досвід практичної, наукової та викладацької роботи у бібліотечно-інформаційній сфері. З 1993-го по 1997 р. обіймав посаду директора Інституту бібліотекознавства НБУВ.

Робота в НБУВ у творчому сенсі була найбільш продуктивним періодом у його діяльності як бібліотекознавця. У цей час коло наукових інтересів М. С. Слободяника істотно розширилося. Значною мірою цьому сприяли демократичні перетворення, які відбувалися в незалежній Україні, необхідність формування нових засад організації вітчизняної бібліотечної справи на основі інформатизації та автоматизації виробничих процесів. До того ж і НБУВ, «обживаючись» у новому приміщенні, потребувала вироблення якісно інших технологічних алгоритмів, нового науково-методичного забезпечення, більш активного розгортання науково-дослідної діяльності. До вирішення цих завдань, які знайшли своє відображення у концептуальних документах подальшого розвитку Бібліотеки, активно долучався М. С. Слободяник. За його безпосередньої участі

було сформовано перспективний план розвитку НБУВ до 2005 р. як головного бібліотечного сховища, культурно-інформаційного центру та науково-дослідної установи. Він входив до складу міжвідомчої робочої групи з розроблення «Концепції бібліотечної справи в Україні» (1992).

На формування широкого діапазону наукових інтересів Михайла Семеновича справила вплив й багатоаспектна діяльність НБУВ, пов'язана з інформатизацією бібліотечних технологій, поєднанням традиційних та інноваційних процесів у бібліотечній практиці. Динаміка перетворень спонукала до поглиблення наукових досліджень. Під керівництвом М. С. Слободяника відділ бібліотекознавства, інші структурні підрозділи НБУВ реалізують низку актуальних завдань у рам-

ках наукових тем «Оптимізація роботи бібліотеки в умовах АСНТІ», «Системне дослідження бібліотечних ресурсів АН УРСР», «Вдосконалення опрацювання документів: технологічний та економічний аспекти», спрямованих на подальше поглиблення автоматизації бібліотечної праці, розроблення моделі системи бібліотечно-бібліографічного обслуговування на основі поєднання традиційних засобів та ЕОМ. Спільно зі своїми однодумцями він розробляє класифікацію трудових операцій за семантичним значенням та ступенем складності, обґрунтовує економічні показники для оцінки технологій, здійснює розрахунки вартості опрацювання різних видів документів, що надходили до Бібліотеки, виокремлює три рівні вдосконалення бібліотечного виробництва: раціоналізація трудових процесів та операцій, оптимізація їхньої організації; кардинальне удосконалення бібліотечної роботи на засадах автоматизації. Завдяки наполегливості Михайла Семеновича упроваджувалися методи структурно-функціонального аналізу обслуговування читачів, статистичні методи аналізу показників опрацювання фондів, досліджувалися інформаційні потреби вчених. Вперше в історії Бібліотеки було створено цілісну систему бібліотечної діяльності, яка ґрунтувалася на органічному поєднанні всіх її функцій: комплектуванні, опрацюванні, зберіганні, обслуговуванні та інформуванні.

Особливою ефективністю вирізняється діяльність М. С. Слободяника у період набуття Бібліотекою статусу Національної. У 1995 р. Михайло Семенович з успіхом захищає дисертацію «Наукова бібліотека: еволюція структури й функцій у період освоєння інформаційних технологій» на здобуття ступеня доктора історичних наук, в якій знайшли відображення та подальший розвиток новаторські підходи вченого до організації бібліотечної справи та численні теоретичні розвідки. Він постійно наголошував, що сучасна бібліотечна наука повинна зосереджувати свою увагу, насамперед, на розробленні теоретичних засад розвитку бібліотечної системи в новій інформаційній інфраструктурі суспільства з урахуванням багатоаспектності її взаємозв'язків; упровадженні інноваційних бібліотечних технологій, які забезпечували б сумісне використання паперових, мікрографічних та електронних носіїв інформації; створенні інтелектуальних бібліографічних систем, нових підходів до бібліотечно-інформаційного супроводу наукових досліджень; вивченні інноваційних технологій, передового

досвіду як важливого чинника піднесення ефективності діяльності бібліотек.

Розкриттю творчого потенціалу, організаторських здібностей та педагогічного таланту М. С. Слободяника сприяла його робота на посадах директора Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, декана факультету документальних комунікацій і міжнародної інформації Київського національного університету культури і мистецтв, завідувача кафедри документальних комунікацій в Інституті державного управління та інформаційної діяльності Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Багато сил, енергії М. С. Слободяник віддавав педагогічній діяльності, підготовці фахівців вищої кваліфікації. Під його керівництвом підготовлено 17 кандидатів наук; він був опонентом на захисті 37 дисертацій, входив до складу спеціалізованих вчених рад, комісій Міністерства освіти і науки України.

Де б не працював М. С. Слободяник, ним здійснювалася велика науково-організаційна робота з підготовки та проведення фахових форумів різного рівня: від науково-методичних семінарів до міжнародних конференцій, на яких обговорювалися актуальні питання бібліотечної справи, освіти, науки і культури. До понад двадцяти професійних наукових заходів Михайло Семенович був дотичний як голова або член організаційного комітету чи керівник секції. Також з його ініціативи та під його головуванням було проведено дві наукові сесії (1992, 1993) Інституту бібліотекознавства НБУВ, які надалі відбувалися в форматі секційних засідань міжнародної наукової конференції НБУВ.

Значну увагу вчений приділяв поширенню результатів досліджень та наукового знання. За його редакцією вийшло майже 60 наукових праць з бібліотекознавства, бібліографознавства та документознавства. Широко відомі поза межами України монографія Михайла Семеновича «Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій» (1995) та збірка наукових праць ученого «Бібліотека. Документ. Комунікації» (2010). М. С. Слободяник плідно працював у редколегіях низки фахових часописів («Советское библиотековедение», «Бібліотечний вісник», «Бібліотечна планета», «Інформація і ринок», «Вісник Книжкової палати»), збірників наукових праць. Ним започатковано видання галузевого реферативного журналу «Агропромисловий комплекс України» та наукового журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія».

Творчий доробок Михайла Семеновича Слободяника, доктора історичних наук, професора, дійсного члена Академії наук вищої освіти України, члена-кореспондента Міжнародної академії інформатизації становить понад 220 публікацій, які посідають гідне місце у науковому національному надбанні України. Його праці набули широкого визнання в країні та за її межами, стали настільними книгами з вивчення вітчизняного бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства.

Та й сам Михайло Семенович при житті був відкритою книгою, універсальною енциклопедією вільного доступу – щирий, завжди готовий до спілкування як з поважними метрами науки, так і з студентами, аспірантами, охочий пояснити маловідоме, дати мудру пораду, поділитися своїми ідеями, поміркувати над гіпотезами інших, допомогти у виробленні найоптимальнішого рішення.

Як людина незалежна, принципова Михайло Семенович не міг терпіти пристосуванства, підлабузництва, тому доля періодично «підкидала» йому проблеми, вирішити які іноді здавалося неможливо. Однак, ні каверзи чиновників, ні примхи здоров'я, ні інші особисті негаразди не змогли змуси-

ти його опустити руки, відступитися від власних переконань, знехтувати звичайною людською порядністю, загасити в собі жагу до наукового пошуку, генерації ідей.

Усі, хто знав Михайла Семеновича, працював з ним, дружив, спілкувався на науково-бібліотечних та педагогічних теренах, слухав його яскраві виступи, змістовні лекції, завжди згадуватимуть свого професора теплим, добрим словом. Пам'ятатимуть його завзятість у відстоюванні істини, постійну зарядженість на наукову творчість. Ніколи не забудуть його, насичену особливою емоційністю, усмішку, доброту, дотепні жарти та гостроти із «слободянківською» іронією і перчинкою, його увагу до оточуючих, вміння обдаровувати ідеями всіх, хто цього прагнув.

Світла пам'ять...

Ольга Василенко,
канд. іст. наук,
директор Інституту бібліотекознавства НБУВ

Олена Воскобойнікова-Гузєва,
д-р наук із соц. комунікацій,
зав. відділу НБУВ